

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

Asia: VN/7020/2024

Kannatanko esitetyjä toimenpiteitä?

Loppuraporteissa esitetään useita toimenpiteitä, joista osa on kannatettavia. Kaikki ehdotetut toimenpiteet eivät kuitenkaan ole hyödyllisiä, eikä kaikkia toimenpiteitä voida toteuttaa kansallisella tasolla. Suomen tietokirjailijat ry:n näkökulmasta jää monen toimenpiteen osalta epäselväksi, miltä osin OKM voisi vaikuttaa moneen ehdotettuun toimenpiteeseen. Useat tekoälyyn liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset sekä luovan työn tekijöiden suojaaminen tulee ratkaista Euroopan unionin tasolla ja kansainvälisillä sopimuksilla. Käsittelemme ehdotettuja toimenpiteitä tarkemmin jäljempänä.

Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

Vastustamme tekoälyasetuksen käytännesääntöjen kolmatta luonnosta. Kolmas luonnos ei ole hyväksyttävä, sillä se on vastoin kansainvälistä tekijänoikeussäätelyä ja -sopimuksia sekä tekoälyasetusta. Tekoälyasetuksen soveltamisohjeet ovat vielä puutteelliset, eivätkä kunnioita tekijänoikeuksia. Käytännesäännöt eivät saa olla vastoin tekijänoikeuslainsäädäntöä. Käytännesäännöissä esimerkiksi käytetään termiä ”reasonable efforts” (vapaa käänнос ”kohtuullinen yritys”), jota ei käytetä tekoälyasetuksessa tai tekijänoikeuslainsäädännössä. Käytännesääntöjen perusteella tekoälyfirman tarvitsee vain tehdä ”reasonable efforts” sille, ettei se hanki dataa piraattisivustoilta tai ettei tekoälymalli ”repeatedly” (toistuvasti) tuota tekijänoikeutta loukkaavaa sisältöä. Täten käytännesäännöt asettaisivat tekijänoikeudelle uusia rajoituksia, joista ei ole säädetty lainsäädännössä.

Euroopan kirjailijajärjestön kattojärjestö European Writers' Council on tehnyt vetoituksen käytännesäännöistä: (https://europeanwriterscouncil.eu/2503joint_oppose_codeofpractice/).

Opetus- ja kulttuuriministeriön olisi syytä toimia aktiivisesti Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan, jotta tekoälysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoälyn osalta. OKM:lle olisi ensisijaisen tärkeää vaikuttaa Euroopan komission tekoälytoimiston työskentelyyn käytännesääntöjen valmistelussa.

Lisäksi pidämme tärkeänä läpinäkyvän sertifiointijärjestelmän selvittämistä. On erittäin tärkeää, että yhteiskunnassa niin tekijät, kuluttajat, yritykset, kansalaiset kuin muutkin toimijat pystyvä erottamaan ihmisen tekemän ja tekoälyllä tuotetun sisällön toisistaan.

Lisensointi tekoälyn kouluttamisessa tulee olla ensisijainen ratkaisu. Lisensoinnin tueksi tulee säätää sektorikohtainen kirjallisia ja kuvataiteellisia teoksia koskeva sopimuslisenssipöytäkirja. Säädösvalmisteluun ministeriön olisi hyvä ryhtyä pikaisesti.

Tekstin- ja tiedonlouhinta ja tekoälyn kouluttaminen eivät ole synonyymejä eikä kaikki tekijänoikeudellisesti relevantti toiminta tekoälyn kehittämisessä ja tarjoamisessa yleisön saataville ole sallittu tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoituksella. Tekoälyn kouluttamis- ja kehittämisprosessissa ja tehtyjen tekoäly- tai kielimallien tai tekoälyn tuotosten hyödyntämisessä tapahtuu muutakin kuin vain teosten kappaleen valmistamista tekstin- ja tiedonlouhinnassa DSM-direktiivin määrittelemällä tavalla. DSM-direktiivin tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoitussäännökset ja niitä vastaava kansallisen tekijänoikeuslakimme 13 b § ei sovellu generatiivisen tekoälyn tai kielimallin koko kehitysprosessiin.

Kaikki tekoälyn kouluttaminen ja kehittäminen ei myöskään tapahdu tieteellisessä tutkimuksessa tai tutkimustoiminnassa ylipäättäen. Tekoälyä kehitetään ja koulutetaan myös kaupallisessa tarkoituksessa. Tieteellisessä tutkimuksessa tuotettuja malleja myös jatkokehitetään, koulutetaan ja hienosäädetään. Tekstin ja tiedonlouhinnan rajoitus ei sovellu kaikkiin tilanteisiin eikä kaikkeen tekijänoikeudellisesti relevanttiin toimeen, mitä tekoälyn kehittämisessä ja tarjoamisessa yleisön saataville tapahtuu. Tähän tarvitaan oikeudenhaltijoiden suostumus, kuten tekoälyasetuskin korostaa.

Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

Katso edellä.

Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

Koulutuksien järjestäminen sekä ohjeiden ja oppaiden laatiminen on sinänsä kannatettavaa. Jää kuitenkin epäselväksi, mikä osuus ministeriölle olisi koulutuksen ja tiedotuksen järjestämisessä. Ministeriö tuskin olisi luontevin taho järjestämään koulutusta esim. seuraavista ehdotuksiin sisältyvistä aihekokonaisuuksista: ”Syvennettävä ihmisten yleistä ymmärrystä tekoälyn ja tekijänoikeuksien suhteesta sekä keskinäisistä vaikutuksista, samoin ymmärrystä luovien alojen merkityksestä” tai ”Tekoälytyökalujen ehdot vaihtelevat olennaisesti ja sisältävät usein merkittäviä tekijänoikeudellisia riskejä luovan työn tekijöiden näkökulmasta, jolloin oikeudellisen neuvonnan ja avun tarve lisääntyy.”

Tekijänoikeuksien ja tekoälyn välisiin tekijänoikeudellisiin yhteyksiin liittyy vielä merkittäviä tulkinnallisia ongelmia, joihin ei ole vielä valmista kantaa. Eri intressitahot haluavat varmasti viestiä ja kouluttaa omia tahojaan. Täten OKM ei välttämättä ole oikea taho järjestämään esimerkiksi koulutuksia aiheesta.

Onko jokin ehdotettu tema mielestäsi toista tärkeämpi?

Suomen tietokirjailijat ry kouluttaa omia jäseniään niistä teemoista, jotka näemme tärkeäksi tietokirjailijoille.

Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

OKM:n ei tarvitse järjestää koulutusta niin laajasti, kuin loppuraportissa ehdotetaan.

Kannatanko esitettyjä aiheita selvittäväksi?

Aiheeseen liittyvät selvitykset ovat kannatettavia. Selvityksissä tulee ottaa huomioon tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden näkökulma, esimerkiksi se, millaisia vaikutuksia generatiivisella tekoälyllä on tekijöiden oikeuksiin ja toimeentuloon. Suomen tietokirjailijat ry osallistuisi mielellään mahdollisiin selvityksiin.

Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

Ääntä, liikettä ja henkilön persoonaa (ml. henkilön ulkonäkö) suojaavan lainsäädännön vaikutus tekoälyn kouluttamiseen ja käyttöön sekä syväväärennöksiin liittyvä oikeudellisia kysymyksiä olisi tärkeää selvittää.

Muita huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

Tekoäly aiheuttaa merkittäviä haasteita tekijänoikeuksille. Lukuisten tekijöiden teoksia on hyödynnetty ilman asianmukaisia lupia ja korvauksia. Myös suomalaisten tekijöiden teoksia on hyödynnetty ilman lupaa, jolloin kotimaisten teosten taloudellinen arvo valuu ulkomaille. On ensisijaisen tärkeää, että OKM osallistuu osaltaan tekijänoikeuksien puolustamiseen toimimalla aktiivisesti myös EU:n suuntaan.

Helsingissä 11.4.2025

Timo Tossavainen
Puheenjohtaja
Suomen tietokirjailijat ry

Mikko Niemelä
Juristi
Suomen tietokirjailijat ry